

Opakování českého pravopisu

(vybrané problémy)

Jak by to nemělo vypadat:

Curriculum vitae

Žiji v České republice v obci Červená voda v ulici U Křibitova. Červená voda leží na rozhraní Vyškovních Čech a Svorní Moravy, nedaleko jsou Polské hranice. Vystudoval jsem Střední průmyslovou školu elektrotechnickou Pardubice a tak hledám uplatnění v oboru slaboproudé techniky. Hleduji dění ve svého oboru orientuji se ve světě sociálních sítí, jako jsou facebook, nebo twitter a moderními technologiemi jsem si včtycky dobře rozuměl, je mi to vlastní. Mým koníčkem je počítačová grafika navrhuji bicykly kompaktních disků, plagáty atd. Čerím, že pro Vaši firmu budu ceněným přínosem.

S pozdravem Petr Vylešal

** Pokud jde o oficiální název, jinak pouze „U Křibitova“ - přel. uč. místa. Jde-li o místní název, který však není oficiální, lze použít spojení: „... v ulici, které tu říkáme U Křibitova.“*

Velká písmena

Problémy v předložkových spojeních

Ulice, náměstí (podobně též názvy restaurací apod.)

Velké písmeno se píše v předložce a v prvním slově za předložkou (pokud není za předložkou více slov a z nich nějaké samo není vlastní jméno – např. pivnice *Na Malé Straně*).

Příklady:

- ul.: *Na Pískách, Na Skřivánku, V Bytovkách, U Zastávky, Pod Dětským domovem*
- nám.: *Velké náměstí, Josefské náměstí*

– Poznámka: Závazné pro školní praxi, ve veřejném prostoru tolerance staršího pravopisu (starší úřední tiskoviny, vývěsní štíty apod.) – v těchto případech se toleruje psaní *Na pískách* atd.

Názvy států

Pokud není součástí sousloví další vlastní jméno, píše se velké písmeno jen u prvního slova sousloví.

Příklady:

- *Spojené státy americké, Ruská federace, Česká republika*
- × chybně *Česká **R**epublika, Spojené státy **A**merické*

Jména příslušníků národů, obyvatel světadílů, zemí a jejich částí, měst/obcí a jejich částí, hvězdných těles

Píší se s velkým poč. písmenem.

Příklady:

- *Čech, Belgičan, Polák*
 - *Moravan, Slezan, Evropan*
 - *Londýňan, Králičan (Králičtí), Pražan (Malostranští, Malostranák)*
 - *Marťan*
- ale *indián, černoch.*

Odvozování přídavných jmen od vlastních názvů

Přídavná jm. odvozená od vlastních jmen (vlastních názvů) se nepíší s počátečním velkým písmenem.

Příklady:

- *králické náměstí, dolnolíšecké nádraží, české pivo, americký fotbal*

Názvy jedinečných událostí, akcí...

Zpravidla se píše s prvním písmenem velkým, při váhání třeba vyhledat v příručce.

Příklady:

- *Pražské povstání, Králický triatlon*
- ale *mnichovská dohoda, sametová revoluce, druhá světová válka*

Postavy náboženské a mytologické

Respektuje se velké písmeno pro vyjádření úcty, často dvojitá možnost psaní.

Příklady:

- *bůh (jakýkoli) × **B**ůh (v Bibli), Pán **B**ůh, Duch svatý (svatý **D**uch), Panna **M**arie, Panna **M**arie **L**urdská, **B**ohorodička, **M**atka **b**oží i **M**atka **B**oží, svatá/nejsvětější **T**rojice × **S**vatá/**N**ejsvětější **T**rojice*

Psaní názvů chrámů, bazilik, kostelů, kaplí, rotund

Obecné jméno *kostel, kaple* ap. píšeme s poč. malým písmenem, jméno následující s velkým. Je-li součástí názvu př. jm. *svatý* píše se s malým poč. písmenem. Toleruje se i psaní ustálené v komunitě věřících (např. *kaple Svaté/Nejsvětější Trojice*).

Příklady:

- *kostel sv. Michaela archanděla*
- *kaple sv. Trojice / sv. Kříže / sv. Schodů / Božího milosrdenství* apod.
- *bazilika Nanebevzetí Panny Marie*
- *kostel Panny Marie Sněžné*
- *kostel Povýšení sv. Kříže*

Lze i *Svatý Vít, Svatovítský chrám, Svatá Barbora*.

Čárky ve větě a souvětí

Obecně **platí**, že čárkou **se oddělují** věty v souvětí, vsuvky, několikanásobné větné členy, přívlastky volné a další případy. Problematiku **je** třeba nastudovat podrobněji v příručkách. **Měli bychom vědět**, že o větě **hovoříme** tehdy, **obsahuje-li** výpověď určitý slovesný tvar – tedy slovesný tvar v jiné podobě než v infinitivu. **Najdu-li** v souvětí tři určité slovesné tvary, **má** souvětí tři věty atd.

(Příklady určitých slovesných tvarů vyznačeny v předchozím odstavci tučně.)

Čárky před a

Vždy, když nejde o poměr slučovací.

Významové poměry:

Slučovací:

- *V přírodopisné expozici máme hlavně savce, ptáky a hmyz.* (Ve větě jednoduché.)
- *Michal na přednášce sám mluvil a ukazoval různé příklady.* (V souvětí.)
- Je-li spojka *nebo* použita ve slučovacím poměru, čárka se před ní nepíše.
 - o *Můžeš mu radit nebo mu nadávat, není to nic platné.*

Stupňovací:

- *F. A. Rotter úspěšně vedl králickou radnici, a dokonce byl povýšen do rytířského stavu.*
- *V muzeu máme ukázky mnoha chráněných živočichů, dokonce i chřástala.*

Odporovací:

- *Vzal si prášek, ale úleva se nedostavila.*

Příčinný (důvodový):

- *Čapkův Hordubal odešel za prací do Ameriky, neboť si od toho sliboval lepší výdělek.*

Důsledkový:

- *Všechno rozdal, **a tak** nakonec sám chodil žebrotou.*

Tzv. vysvětlovací:

- *Přišel domů až pozdě večer, **a to** zcela opilý.* (V jednoduché větě.)

ale

- *Sprostě mu nadával **a to** neměl dělat, protože ten hromotluk se teď na něj vrhnul.*
- *Dal dítěti pohlavek **a to** se rozplakalo.* Zájmeno *to* zde pouze odkazuje na obsah předchozí věty.

Čárka před *a* – shrnutí:

- *Na ráno si nařídil budík, **a** zaspal.* (Poměr odporovací.)
- *Petrík křičel, všechno kolem sebe rozbíjel, **a ještě** se počůral.* (Poměr stupňovací.)
- *Na několika konkurzech ho odmítli, **a tak** se o další nepokoušel.*

× *Ivánek s Nastěnkou se nakonec vzali **a tak** pohádka skončila.*

Čárka před *a* se píše také tehdy, je-li např. mezi dvěma větami hlavními vložena věta vedlejší:

Příklad:

*Spadl ze skály, na kterou neměl lézt, **a** strašně se potloukl.*

Přívlastek těsný a volný

Těsný

Nelze jej vypustit, aniž by se změnil význam sdělení. Čárkami se neodděluje.

- *Ryby **žijící v našich vodách** se nehodí do akvária.*

Volný

Lze jej vypustit, základní smysl sdělení se nezmění. Oddělujeme čárkami.

- *Tropické ryby, **hyřící všemi barvami**, může chovat i laik.*

Nová slova

1. Zachovávají si původní pravopis.

Příklad:

Facebook, Twitter, Play Station, notebook, leasing, design

2. Píší se s původním pravopisem i počeštěně.

Příklad:

- *briefing/brífink, meeting/mítink, resort/rezort, organismus/organizmus*

3. Píší se již zcela počestně.

Příklad:

- *filozofie, displej*

Pro ověření pravopisu je třeba použít Pravidla českého pravopisu, Slovník cizích slov, Internetovou jazykovou příručku ad.

Předložky s(e), z(e)

2. pád

- *Vstal z postele.*
- *Jiří z Poděbrad*
- *Rozhodl se ze své vůle.*

ale *Ted' se ukáže, kdo s koho.* (Ustálené slovní spojení.)

7. pád

- *S tebou mě baví svět.*
- *Za hyperinflace lidé nevěděli, co dělat se svými penězi.*
- *Ryba **sebou** mrskala v podběráku.*

Pozor:

- *K volbám si s **sebou** musíš vzít občanský průkaz.*

Odchyly:

Sundat kufr *ze/se skříně*. – Při směřování shora dolů / z povrchu pryč lze psát *s* (zastarávající).

Shoda podmětu s přísudkem

- a v přičestí minulém – podmět rodu středního

- *Ne všechna **opatření** se v praxi setkala s úspěchem.*
- ***Města** navázala partnerské vztahy.*

Zájmena mě/mně (mi)

2. a 4. pád

- *Co se do mě navázíš?*
- *Střelil mě prakem do zadku.*

3. a 6. pád

- ***Mně** to nemusíš říkat!*
- *Dej **mi** to písemně.*
- *O **mně** se tady nebavíme.*
- *Rozhodli o **mně** beze mě.*

Mě/mně uprostřed slova

Hledáme příbuzná slova bez -ě-, kde jsou výslovnost i pravopis zřejmé:

- *pomněnka* (*Pomni na svou čest; pomník*)
- *domněnka* (*domnívám se*)

Pozor:

- *rozuměť*
 - o Není odvozeno od *rozumný*, nýbrž *rozumný* je odvozeno od *rozum* příp. -n-ý; -mn- ve slově *rozumný* není součástí původního kořenu nebo kmene slova. Základové slovo je *rozum*, od něho odvozujeme příponami a koncovkami další slova, např.:
slovesa:
 - *rozum/i* (3. os., č. j., přít. č., zp. oz.)
 - *rozum/i/š* (2. os., č. j., přít. č., zp. oz.)
 - *rozum/ě/l* (3. os., č. j., přít. č., zp. oz.)
 - *rozum/ě/j* (2. os., č. j., rozk. zp.)přídavná jména:
 - *rozum/n/ý* (r. m., 1. p., č. j.)
 - *rozum/n/á* (r. ž., 1. p., č. j.)příslovce POZOR:
 - *rozum/n/ě* (příslovce odvozené z příd. jm. *rozumný* koncovkou -ě.

Psaní ú/ů uprostřed slova

Historický vývoj českého jazyka:

- *Buoh, kuože, muoj, muože* → *bůh, kůže, můj, může*...

Cizí slova

- *Medúza, kúra* (*pedikúra*), *fúze*...

Příručky

- *Pravidla českého pravopisu*
- *Slovník spisovné češtiny*
- *Slovník cizích slov*
- *Čeština – řeč a jazyk* (mluvnice)
- *Internetová jazyková příručka* – <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Cvičení

<http://cestina.diktaty.cz/>